

Mendelova univerzita v Brně

Lesnická a dřevařská fakulta
Ústav nábytku, designu a bydlení

Nábytek Jindřicha Halabaly

Bakalářská práce

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autorka práce: Simona Klempová
Studijní program: Nábytek
Obor: Tvorba a výroba nábytku

Vedoucí práce: doc. Dr. Ing. Petr Brunecký

Název práce: **Nábytek Jindřicha Halabaly**

Zásady pro vypracování:

1. Úvod do problematiky
2. UP Brno a tvorba nábytku
3. Popis vybraného výrobku z tvorby J.H.
4. Popis a orientační technická dokumentace vybraného výrobku
5. Oblíbenost nábytku v interiéru - diskuse
6. Závěr

Rozsah práce: 30 stran

Literatura:

1. HALABALA, J. -- JAROŠ, J. -- KOUDELKOVÁ, D. -- CHATRŇÝ, J. *Jindřich Halabala a Spojené uměleckoprůmyslové závody v Brně*. Brno: Era Brno, 2003. 135 s. ISBN 80-86517-65-9.
2. KOULA, J E. -- KOŽELKA, K. *Dnešní byt*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1962. 278 s.
3. BRUNECKÝ, P. *Dějiny a bydlení*. 2. vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2009. 264 s. ISBN 978-80-7375-354-2.
4. HALABALA, J. -- HALABALA, J. a kol. *Jindřich Halabala a Spojené uměleckoprůmyslové závody v Brně*. Brno: ERA, 2003. 135 s. ISBN 80-86517-65-9.
5. HALABALA, J. *Výroba nábytku : tvorba a konstrukce*. 3. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1982. 316 s.

Datum zadání: říjen 2014

Datum odevzdání: duben 2016

Simona Klempová
Autorka práce

doc. Dr. Ing. Petr Brunecký
Vedoucí práce

doc. Ing. Daniela Tesařová, Ph.D.
Vedoucí ústavu

doc. Ing. Radomír Klvač, Ph.D.
Děkan LDF MENDELU

Prohlašuji, že jsem práci: Nábytek Jindřicha Halabaly zpracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b Zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle §60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně, dne:

podpis studenta:

Poděkování

Mé poděkování patří především vedoucímu práce doc. Dr. Ing. Petru Bruneckému za odborné vedení a ochotu při zpracování bakalářské práce. Dále chci poděkovat za cenné informace k dané problematice synům prof. Jindřicha Halabaly, Mgr. Jindřichu Chatrnému a v neposlední řadě panu Davidovi Kmínkovi z firmy Modernista. Obrovské děkuji, patří mé rodině a přátelům za jejich trpělivost a podporu.

Abstrakt

Jméno: Simona Klemková

Název práce: Nábytek Jindřicha Halabaly

Bakalářská práce pojednává o bytové kultuře mezi dvěma světovými válkami, a to především v naší zemi. Popisuje význam Spojených UP závodů Brno a mapuje působení Jindřicha Halabaly v tomto podniku. Podrobněji se zaměřuje na nábytek navrhovaný Jindřichem Halabalou, tj. sektorový nábytek, kovový sedací nábytek a především čalouněný sedací nábytek, který měl pro UP závody velký význam. V práci je popsáno čalouněné polohovací křeslo navržené Jindřichem Halabalou pro UP závody a též jeho orientační technická dokumentace.

Klíčová slova: Spojené UP závody, Jindřich Halabala, sedací nábytek, bytová kultura

Abstract

Name: Simona Klemková

Name of Thesis: Furniture of Jindřich Halabala

My Thesis discusses the housing culture between the two world wars and especially in our country. Describes the importance of the Spojené UP závody Brno and monitoring the effects of Jindřich Halabala in this business. I specifically focus more on the furniture proposed by Jindřich Halabala this is specific furniture, metal furniture and seating in particular upholstered seating furniture, which had great importance for UP závody. The work described is upholstered recliner designed by Jindřich Halabala for UP závody and also indicative of his technical documentation.

Key words: Spojené UP závody, Jindřich Halabala, seating furniture, housing culture

Obsah:

1.	Úvod	8
2.	Cíl práce a metodika	9
3.	Historie UP závodů.....	10
3.1	Vznik UP závodů	10
3.2	Působení Jana Vaňka	11
3.3	Příchod Jindřicha Halabaly	11
3.4	Cíl a myšlenka UP závodů.....	13
4.	Jindřich Halabala	14
4.1	Životopis	14
4.2	Pracovní úspěchy	15
5.	Nábytek Jindřicha Halabaly	17
5.1	Sektorový nábytek	17
5.1.1	Řada H	18
5.1.2	Řada E	19
5.1.3	Řada Modific	19
5.1.4	Řada U (Universal).....	20
5.2	Sedací nábytek	21
5.2.1	Obecně	21
5.2.2	Kovový nábytek.....	22
5.2.3	Čalouněný nábytek	25
5.2.3.1	Technologie čalounění.....	26
6.	Popis vybraného typu sedacího nábytku podle návrhu J. Halabaly	27
6.1	Polohovací křeslo H – 70.....	27
6.2	Technický popis	28
6.3	Popis výroby křesla.....	29
6.3.1	Kostra křesla	29
6.3.2	Čalounění volných polštářů	31
7.	Oblíbenost křesla H – 70 v interiéru.....	33
7.1	Diskuze	33
8.	Závěr.....	36

Summary	37
Literární zdroje	38
Internetové zdroje.....	39
Zdroje obrázků	39
Seznam obrázků	40
Přílohy	41
Příloha 1 – varianty polohování křesla H – 70	41
Příloha 2 – nábytek firmy Modernista	42

1. Úvod

Spojené UP závody byly jedny z největších a nejvýznamnějších výrobců nábytku u nás již v první polovině 20. let 20. století. Zapsaly se do dějin i do paměti zákazníků díky dobrému návrhu produktu, jeho kvalitním zpracováním, nízkou cenou a také velice všímavou propagací. Dokonale propojily racionální výrobu a prodej, podpořený právě reklamou, díky které ovlivnily moderní bytovou kulturu a ztvárnění bytového zařízení.

Nábytek z tvorby UP závodů se prosadil pro svou jednoduchost, funkčnost, účelnost a dokonalý design. Produkty tohoto podniku byly velice rozmanité, od nábytku, parket, dveří, až po bytové doplňky. Díky této široké nabídce si mohl každý zákazník zařídit celý interiér na jednom místě. Jindřich Halabala řadu výrobků navrhoval a díky němu byly UP závody velice produktivní. Měl v UP závodech velký podíl zásluh, byl vrchním architektem, měl na starost skladbu výrobního sortimentu, propagaci a v neposlední řadě psal do podnikového časopisu Rozhledy, který sloužil jako katalog pro zaměstnance. Mezi produkty, které navrhl, patří především sedací nábytek, ale je nutno zmínit i nábytek sektorový. Právě tyto typy nábytku byly nejprodávanější ve své době.

Práce rozvádí výše uvedené a podrobněji se zaměřuje na popis sektorového a sedacího nábytku. V závěru práce je detailněji popsáno odpočinkové polohovací křeslo, navržené Jindřichem Halabalou.

2. Cíl práce a metodika

Cílem práce je zjistit význam Spojených UP závodů Brno pro bytovou kulturu v meziválečném období a zaznamenat vliv Jindřicha Halabaly v tomto podniku jakožto hlavního architekta. Dále se práce zabývá stručným popisem bohatého výrobního sortimentu. Účelem popisu není zdokumentovat kompletní nabídku, ale poukázat na cíle a myšlenky podniku, díky nimž mohl takový nábytek vzniknout.

Druhá část je zaměřená na polohovací křeslo a okolnosti jeho existence. Z historického hlediska nelze křeslo detailně popsat, jelikož dochovaných dokumentů je velice málo. Domníváme se však, že jde o křeslo, které se okamžitě po vzniku stalo pravděpodobně nejúspěšnějším solitérem sortimentu tohoto druhu. I přesto, že je křeslo nejméně 80 let staré je samo o sobě výtvarně dokonalé, výrobně relativně snadné, ale objevuje se i v posledních letech, vyrábí se a prodává v podobě dokonalých replik.

Zdroje této práce jsou knihy a archiválie popisující vznik a vývoj UP závodů a bytovou kulturu ve 20. a 30. letech 20. století. Dále jsou zde použity informace získané schůzkami s lidmi, kteří na tuto dobu mají vlastní pohledy. Patří mezi ně Ing. Ivan Halabala, prof. Ing. arch. Jindra Halabala, CSc., dále také David Kmínek z firmy Modernista a v neposlední řadě Mgr. Jindřich Chatrný. Práce popisuje, jaký vliv měly Spojené UP závody na vzhled a funkčnost interiérů za první republiky. Závěrečná kapitola je pak věnována konkrétnímu čalouněnému polohovacímu křeslu z produkce UP závodů a jeho oblíbenosti v interiérech.

3. Historie UP závodů

3.1 Vznik UP závodů

Po skončení první světové války v roce 1918 vzrostla poptávka po výrobě nábytku a bytového zařízení. 1. prosince 1918 byla tedy zahájena výroba v domě skláře E. Glassera v Brně. Firmu vedl Karel Slaviček a pracovali v ní dva dělníci Gregor a Blažej a dva učni. Jejich hodinový plat činil K 1,80.

Koncem roku 1918 zde pracovalo už 40 zaměstnanců a firma byla vedena pod názvem K. Slaviček, umělecké, nábytkové a stavební stolařství, společnost s.r.o. v Brně. Podnik se úspěšně rozrůstal, základní výrobní kapacity vznikly v Brně při Cimburkově ulici. V ní byla poprvé výroba zahájena v roce 1919 a v následujícím roce se do těchto prostorů přemístil celý provoz. Od roku 1919 ve firmě pracoval jeden architekt, dva mistři, jeden účetní, jeden korespondent, jeden kreslič, 44 stolařských dělníků a 7 učňů.

V roce 1920 se společnost přeměnila na akciovou společnost a její název se změnil na K. Slaviček, tovární, nábytkové a stavební truhlářství v Brně. Podnik získával další pracovníky, zejména odborné síly, které přicházely po rozpadu Rakousko-Uherska z Vídně zpátky do svých domovů. Ve výrobě působilo několik mistrů, mezi které patřil například Matěj Novotný a kteří za doby Rakousko – Uherska vedli elitní vídeňské nábytkářské dílny.

V roce 1921 nabídl architekt Jan Vaňek podniku svoji továrnu v Třebíči. Ta vyhořela a po její renovaci neměla firma dostatek financí na provoz. Společnost Vaňkovu nabídku přijala a to jí umožnilo rozšířit okruh zákazníků. Podnik měl v té době 80 zaměstnanců, po koupi firmy Jana Vaňka 150 zaměstnanců a koncem tohoto roku již 250 zaměstnanců. Ve stejném roce zvolila správní rada Jana Vaňka vrchním ředitelem.

Rozšířením podniku se zvýšila výroba nábytku a tím vznikla potřeba kování. Proto k sobě společnost připojila v roce 1922 továrnu kovového zboží Vena, společnost s.r.o. v Králově Poli. [4][7]

3.2 Působení Jana Vaňka

Po zvolení Jana Vaňka vrchním ředitelem došlo ke sloučení dalších firem továrny anglického klubového nábytku firmy Františka Plhoně v Černé Hoře a továrny nábytku a pily J. Baráčka a F. Nováka také v Černé Hoře. Na konci roku 1922 převzala společnost většinu podílů firmy Moravský nábytkový průmysl, společnost s.r.o., Brno. V tomtéž roce se změnil i název firmy na Spojené UP závody, a.s., Brno s centrálou v Brně. Spojené UP závody se staly největší firmou svého druhu v Československu a určovaly směr trendů ve výrobě nábytku. Obsáhly celý proces výroby a prodeje nábytku i bytového zařízení pod jednou firmou, což podniku umožnilo úsporu nákladů, jednotný výrobní program s využitím standardizace výrobků, a to se pozitivně projevilo na vzhledu a ceně produktů.

Jan Vaněk měl jediný cíl, a to umožnit všem vrstvám obyvatelstva moderní, levné a funkční bydlení. Nábytek byl vyráběn sériově a v různých variantách. Základem moderního bydlení byl v té době úložný nábytek, v místnosti zabíral nejvíce místa, ale byl zásadně významný pro fungování bytu. Řešením byly typové sestavy nábytku, jejichž základními prvky byl sekretář a úzká skříňka stylově vycházející z *biedermeieru*. Tyto prvky byly navrženy Janem Vaňkem. První skladebný nábytek se v UP závodech zhotovil již koncem roku 1923.

Vaňek si uvědomil, že jeho návrhy musí někde prosadit, proto byly v brněnském a pražském Uměleckoprůmyslovém muzeu uspořádány výstavy pod názvem Výstava typového nábytku a moderních bytových zařízení. Vaňek vydal na podporu svých návrhů také časopis *Bytová kultura*, kde se nechal inspirovat návrháři Adolfem Loosem, Pavlem Janákem, Josefem Gočárem a dalšími. S některými navázal spolupráci, ale odměny za tuto součinnost byly příliš vysoké a to stálo J. Vaňka místo.[4] [9]

3.3 Příchod Jindřicha Halabaly

Po nesnázích společnosti, způsobených úbytkem objednávek luxusního zařízení v letech 1924 – 1926, byl vedením pověřen architekt František Plhoň. Finanční situace se nelepšila, proto byl z funkce ředitele odvolán a byly mu prodány provozy v Černé Hoře. Po F. Plhoňovi řídil společnost Vladimír Mareček, který byl jmenovaný vrchním ředitelem. Spolupráce s externími architekty byla z úsporných důvodů ukončena a hlavním bytovým architektem se stal Ivan Kadlčík. Ten navrhl logo

podniku – červený kruh s bílými písmeny UP. Mareček podnik zreorganizoval a revitalizoval a podnik se poté zaměřil na produkci typového nábytku hladkých tvarů.

V roce 1927 se uskutečnila první zakázka na výrobu nábytku sériově. Skříně byly určeny do učeben Vysokého učení technického v Brně. Poté se začaly sériově vyrábět i ložnice, tzv. schneidrovky.

Jindřich Halabala nastoupil do Spojených UP závodů v roce 1928 jako vedoucí prodejny UP závodů v Praze. Byl velice aktivní a talentovaný, proto byl v roce 1930 přeložen do brněnské firmy jako vedoucí architekt. Mezi Vladimírem Marečkem a Jindřichem Halabalou vznikla velmi úzká spolupráce. Oba měli stejné cíle, chtěli vyrábět co možná nejkvalitnější výrobky za přijatelné ceny, aby byly dostupné široké veřejnosti a dostaly se i k lidem středních vrstev. Mareček a Halabala se navzájem tolerovali a dokázali pochopit jeden druhého, to vedlo k úspěchům UP závodů. Ve 30. letech došlo k rozšíření výrobní haly na Cimburkově ulici postavením moderní rozsáhlé výrobní patrové haly.

Jindřich Halabala odpovídal za skladbu výrobní kolekce a některé produkty sám navrhoval. Dále se podílel na propagaci nábytku a tím zavedl vysokou kulturu prodeje. Znamenalo to, že prodavači byli schopní a ochotní poradit. Takový způsob prodeje přiváděl další zákazníky.

Díky úspěchům firmy a její sériové výrobě mohly UP závody získat další továrny. Hlavním důvodem koupě nových objektů byla vyšší poptávka po novém sortimentu – sektorovém nábytku, který si vynutil podstatné doplnění výrobních fází. UP závody tedy postupně koupily továrnu na parkety v Hodoníně, závod Josefa Pokorného v Uherském Brodě, dále velmi kvalitní polesí s vlečkou ve Velkých Karlovicích, pily v Novém Hrozenkově a v neposlední řadě převzaly podnik Foresta, který byl pro UP závody surovinovou základnou. V Hodoníně se dokončila překližkárna a došlo k přístavbě skladišť a dílen na Poděbradské ulici v Brně. Zrealizovaly se nové vzorkové prodejny v Ústí nad Labem, Olomouci a v Bratislavě. K podniku přibýlo lesní hospodářství – tři velkostatky. K tomuto rozšíření došlo v letech 1930 – 1938. [4][7][8]

3.4 Cíl a myšlenka UP závodů

*„Jsme největším podnikem svého druhu ve střední Evropě. Máme vlastní pily, dýhárnou, parketárnu, továrnu na překližky, továrnu na kovový nábytek a tři továrny na dřevěný nábytek, takže celý výrobní proces od stromu až po hotový výrobek je soustředěn ve vlastních závodech. Naše výrobky jsou absolutně kvalitní a přitom levné...“.*¹

Motta, uváděného v propagačních materiálech UP závodů, se podnik držel a díky těmto heslům se zapsal do paměti svých zákazníků, vybudoval si dobrou pověst, značku a přední místo na trhu.

V prodejnách UP se zákazníkům dostalo především kvalifikovaných rad. Nešlo jen o uskutečnění prodeje nábytku a tím o provize. Odborní pracovníci na prodejnách, jímž byl například pan Ryba ve vzorkové prodejně v Brně, se snažili především zákazníky seznámit s nábytkem, poradit jim a poučit je o funkčnosti produktu, aby zakoupený nábytek dobře sloužil. Myšlenkou UP závodů bylo, že pokud je zákazník dobře seznámen s výrobkem který kupuje, bude spokojený a přijde zase.

Každou prodejnu měl na starost specializovaný pracovník, většinou architekt. Tito zaměstnanci byli povinni zpovídat zákazníky – proč se jim nábytek líbí, co by na něm změnilo apod. Touto taktikou získávali architekti informace přímo od zákazníka. Tento tým architektů pod vedením Jindřicha Halabaly se snažil navrhnout, či vylepšit vyráběný nábytek. Nejlepší ve zjišťování informací od zákazníků byl architekt Tesák z Hradce Králové.

Součástí brněnské prodejny byla velká vzorkovna, kde stála řada kójí, které byly zařízené jako funkční místnosti bytů včetně bytových doplňků – záclony, koberce (dodávané firmou Klazar), osvětlení apod. Spojené UP závody si vytvořily dobrou síť partnerů na dodávání textilií atd. Zákazník si tedy mohl prohlédnout celou dispozici a popřípadě koupit i tyto bytové doplňky a zřídit si místnost identickou s kójí ve vzorkovně. UP závody věděly, že bydlení je velký soubor problémů, složený ze vztahů mezi lidmi, nábytkem a bytem či domem. Snažily se tedy, tento problém co nejefektivněji a funkčně řešit.² Tomuto cíli sloužila i rozsáhlá publikační činnost J. Halabaly, protože za jeho péče vycházely prospektové sešitky, které měly celkový význam pro UP. [4]

¹ Propagační brožura *Pro dobré bydlení*. [Brno, Spojené UP závody, 1938]

² Slovní výpověď Ing. Ivana Halabaly

„Naším cílem není jen prodávání nábytku, ale hlavně vytváření domovů, v nichž byste byli spokojeni a šťastni“.³

4. Jindřich Halabala

4.1 Životopis

Jindřich Halabala, významná osobnost 20. století se podílel na rozvoji bytové kultury. Svoji nábytkářskou tvorbou navázal na rodinnou tradici. Jindřichův otec byl totiž stolařem a truhlářem v Koryčanech. Pod vlivem hospodářské krize odjel na 2 roky do USA. Ve Spojených státech amerických získal nové zkušenosti s racionální výrobou nábytku. Po návratu do Koryčan postavil domek a dílnu. Zde se Jindřich Halabala 24. května 1903 narodil. Vyučil se v dílně u otce a poté studoval ve Valašském Meziříčí na střední odborné škole pro zpracování dřeva. Ve studiu nábytkové tvorby pokračoval v Praze u profesora Janáka na Uměleckoprůmyslové škole. Do období studií se datují jeho první návrhy nábytku a koberců. Rodiče nemohli Jindřicha během studií finančně podporovat, proto byl brigádně zaměstnáván v ateliéru Bohumila Hübschmanna, architekta a stavitele, který spolupracoval s UP závody. V říjnu 1927 se oženil a s manželkou měl dva syny Jindru (1929) a Ivana (1935).

V roce 1928 byl přijat do Spojených UP závodů jako vedoucí prodejny v paláci Lucerna v Praze. Díky svému nadání, přemítavosti a aktivní činnosti v práci byl v roce 1930 přeložen do hlavního sídla firmy do Brna na Masarykovu ulici a stal se vrchním architektem podniku. S Vladimírem Marečkem, podnikovým ředitelem, se stal nejbližším partnerem. Odpovídal za strukturu výrobního sortimentu a spolu s Vladimírem Marečkem určovali směr UP závodům. Po znárodnění odešel do Prahy do Výzkumného ústavu dřevařského, do sekce nábytek. Vypracoval materiál pro zřízení nábytkářského průmyslu, který se počátkem 50. let povedlo založit. Z počátku se jednalo spíše o designově zaměřené centrum, ale později se rozšiřovalo. Jindřich Halabala zde působil na částečný úvazek jako hlavní architekt. V letech 1951 - 54 přednášel v Košicích na Fakultě lesnického a dřevařského inženýrství, poté se Vysoká škola přesunula do Zvolenu, kde už měla samostatnou dřevařskou fakultu. Na škole Jindřich Halabala působil až do roku 1970, kdy odešel do penze. Dne 18. listopadu 1978 náhle umírá.⁴ [4][8][10]

³ Propagační leták *Z bytu vytvoří domov nábytek UP*.

⁴ Slovní výpověď Ing. Ivana Halabaly

Obr. 1 Jindřich Halabala (1926 – 1927)

4.2 Pracovní úspěchy

Návrhy Jindřicha Halabaly přispěly k vývoji nábytku v meziválečné době u nás. Byl velice pracovitý a houževnatý v návrzích, které vytvářel. Cílem každé Halabalovy tvorby nebyl jeho samotný návrh, ale snažil se vytvořit kolektiv schopných, kvalifikovaných lidí, který na jeho návrzích pracoval s ním. Díky tomuto systému UP závody tak významně prosperovaly. Jindřich Halabala navrhl první skicu, dále ji do perspektiv rozkreslil pan Jiráček, konstruktérem byl pan Srb a nakonec pan Bradáč vytvořil přípravky a do výroby šel návrh produktu s dokonalým výrobním postupem. Díky vytvoření týmu, mohla firma tak spolehlivě fungovat.

Jindřich Halabala byl i velice zdatným fotografem. Jeho záliba ve focení byla využita k tvorbě propagačních materiálů podniku. S firmou, která se dříve zabývala focením osob, spolupracoval Jindřich Halabala na propagačních fotografiích. Dříve v UP závodech kreslil propagační materiály ručně Ivan Kadlčík. Díky fotografiím povznesl J. Halabala reklamu na kulturní úroveň. Většina fotografií vznikla v suterénu prodejny na Josefské ulici v Brně, dále potom přímo u zákazníků.

Po znárodnění podniku odešel do Prahy, kde začátkem 50. let vytváří ve Výzkumném ústavu dřevařském návrh ke zřízení nábytkářského centra v Brně. V roce 1954 se zřizuje Nábytkářský průmysl v Brně, který z počátku funguje se zaměřením na design, jehož obsahem byla i moderní konstrukce. Poté zde Halabala rozvíjí svoji myšlenku fungování v týmu a ústav se rozšiřuje o další odvětví. V roce 1955 je jmenovaný řádným profesorem ve Zvolenu. Se svými studenty navrhuje skladebný sektorový nábytek Universal a jeho syn Ivan Halabala pro tento skříňový nábytek vytváří výrobní program v tehdejším národním podniku UP závody Rousínov. Zde byla postavena kompletní nová továrna s nejmodernějšími stroji a technologiemi z Německa, která se díky Universalu dokázala zaplatit během 3 let. Universalu se v té době prodalo za 7 miliard korun.

Americká společnost UnRRa, která pomáhala poválečné Evropě, oslovila Jindřicha Halabalu, aby navrhl ložnice do zřizovaných domků do Anglie, která byla po válce v kritickém stavu. U ložnice byly dány přesné parametry, měla být racionální a zároveň honosná. Návrh se Jindřichu Halabalovi povedl díky použití elipsovitého tvaru půdorysu. Tento návrh se ujal a ložnice se začala vyrábět v Bystřici pod Hostýnem. Celá ložnice se skládala z postele, dvou nočních stolků, prádelníku a skříně. Vše se balilo do jednoho balíku, noční stolky se vložily do prádelníku a ten následně do skříně, vše muselo být zabaleno pečlivě kvůli přepravě přes moře do Anglie. Ložnice měla velký úspěch, národní podnik UP závody v Rousínově vyráběl sedmdesát ložnic denně. Tato ložnice je považována za jeden z úspěšnějších návrhů Jindřicha Halabaly. V roce 1974 se pořádala v Americe obrovská výstava českého nábytku, Jindřich Halabala zde působil jako garant za nábytek.⁵ [4][8]

⁵ Slovní výpověď Ing. Ivana Halabaly

Obr. 2 Jindřich Halabala v prodejně UP závodů (1937)

5. Nábytek Jindřicha Halabaly

Nábytek, který pro UP závody navrhoval Jindřich Halabala, se v dnešní době vyhledává jen obtížně. S jistotou můžeme J. Halabalovi připsat několik návrhů vypracovaných na počátku 30. let, které byly vydány s autorským udáním. Například kovová židle s dvojitým pružením, servírovací stůl, celočalouněné křeslo na kovových pásových nohách nebo polohovací křeslo s volnými polštáři, které je v této práci detailněji popsáno. U dalších modelů můžeme o Halabalově autorství jen uvažovat, jelikož od roku 1932 byly návrhy publikovány pod termínem „produkce UP“ nebo „navrženo a vyrobeno UP závody“. Šlo o oboustrannou domluvu neudávat v prospektech jméno autora. Dokladem je smlouva uložená v muzeu v Brně.

V této části práce je detailněji zpracován popis sektorového nábytku, dále kovový nábytek a v neposlední řadě nábytek sedací čalouněný. Tyto druhy nábytku považují za nejúspěšnější z tvorby UP závodů z období první republiky a po ní.

5.1 Sektorový nábytek

Dříve se v domácnostech objevovaly speciální nábytkové kusy, určené přímo do jednotlivých místností a pro danou funkci. Například v jídelně byla vitrína, kredenc, stůl a šest židlí. Ložnice byla vybavena dvěma postelemi, nočními stolky, prádelníkem, toaletou a dvěma skříněmi. Pokud byly byty malé, bylo nutné například příborník v jídelně využívat na prádlo, šatníků bylo málo, tak se na klobouky využila knihovna a knihy stály ve dvou řadách za sebou apod. Ze speciálních nábytkových kusů se staly nespeciální primitivně universální úložné prostory.

Tento chaos byl podmínkou k vytvoření universálních sestav skříněk, které mohly být použity v různých místnostech. Tento nábytek byl řešený tak, že mohl stát samostatně či ve skupinách. Díky těmto vlastnostem vznikl typový nábytek, který se později stal rozsáhlým systémem, označovaným jako sektorový – sestavovací. Tento nábytek byl mobilní, dal se různě rozšiřovat, kombinovat a umožňoval tak vytvoření různých úložných prostorů. Kombinací jednotlivých prvků mohly vznikat funkčně různé interiéry.

5.1.1 Řada H

Vzorem pro nejstarší sektorový nábytek řady H byla úzká skříňka na soklu a sekretář s nožkami, které navrhl Jan Vaněk. Řada H se dala sestavovat jak vertikálně, tak i horizontálně, ale zároveň mohly stát jednotlivé díly i samostatně. Skříňky stály na pevně spojeném soklu. Byly vyrobeny z mořeného pololeštěného dubu a dvířka se dýhovala ořechem.

Sestava řady H se vyráběla v letech 1928 -1935 a za autory jsou považováni Ivan Kadlčík a Jindřich Halabala. Dalšími spolupracovníky, kteří se na vývoji sestavovacího nábytku podíleli, jsou Vladimír Mareček a Albín Hadač.

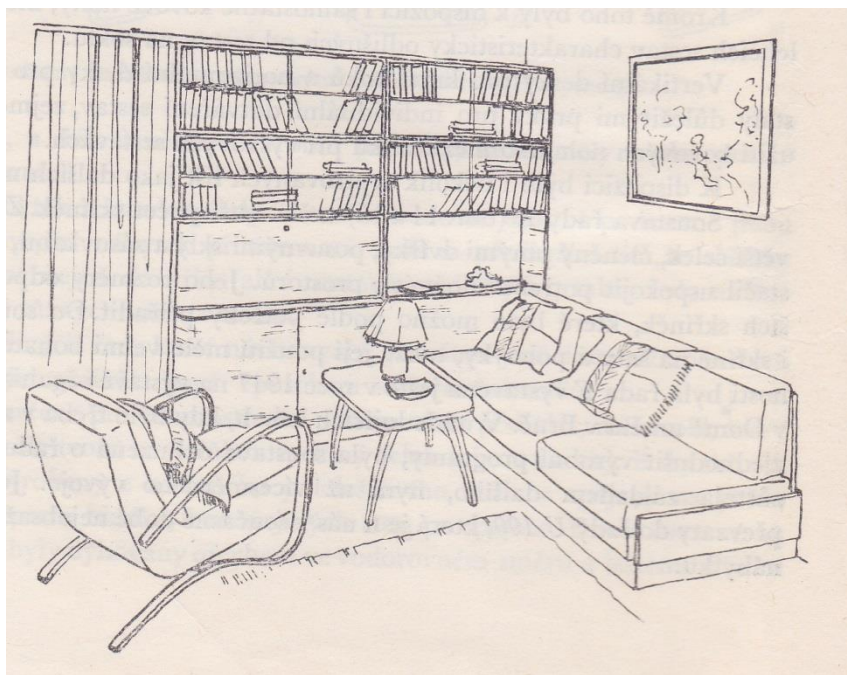
Obr. 3 Sektorový nábytek řady H

5.1.2 Řada E

Sektorový nábytek řady E měl více komponentů než řada H. Jednotlivé skřínky se mohou sestavovat horizontálně i vertikálně. Boky skříněk nebyly opracovány definitivně, nábytek se sestavil a na konec a začátek sestavy se použily krycí desky. Řadu E poznáme tak, že přední dvířka překrývají celý korpus. I tento nábytek zahrnuje samostatně stojící skřínky, jako je například knihovna, šatník nebo kredenc, tedy kompletní interiéry.

Podle zhotovení a použití materiálu byla řada E dělena do tří skupin – A: přírodní materiál pololeštěný nebo hnědě mořený pololeštěný dub; B: leštěný ořech s páskovou kresbou let; C: jednobarevný nátěr.

Skřínky řady E jsou díky svému obloukovitému zakončení elegantnější a vypadají honosněji, než starší řada H. Nábytek této řady působí spíše jako samostatný solitér než jako skladebná sestava. Tento sektorový nábytek se vyráběl v letech 1935 – 1947.

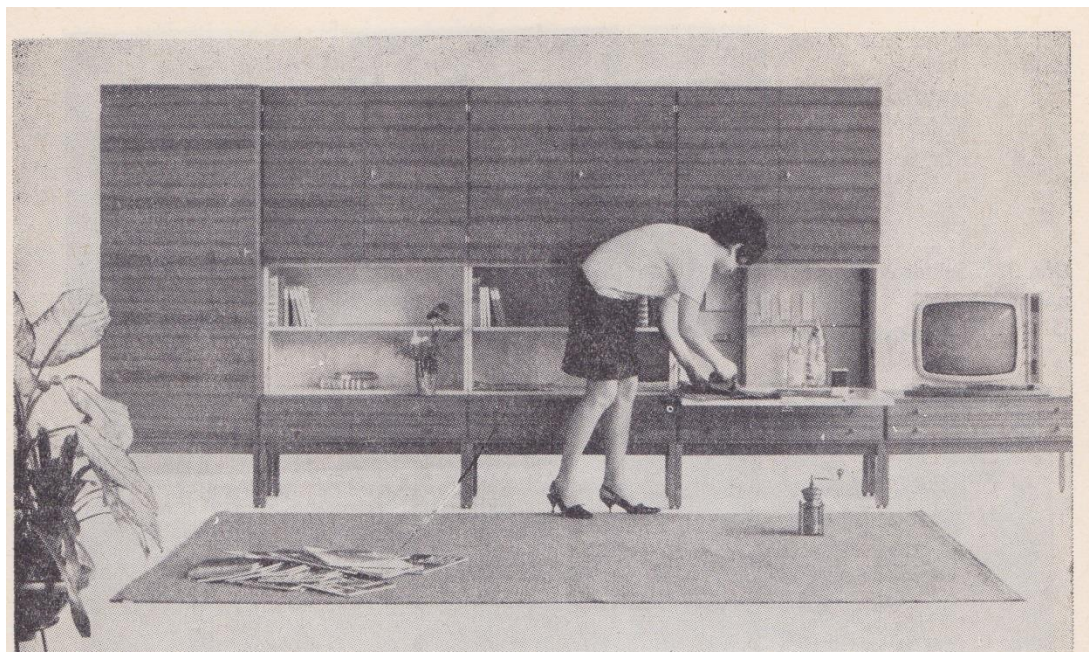

Obr. 4 Sektorový nábytek řady E

5.1.3 Řada Modific

Tento sektorový nábytek se vyráběl a vyvážel především do Belgie. Proto o něm v literatuře není zmínka. Jindřich Halabala se třemi dalšími spolupracovníky dotvořil návrhy této stavebnice. Syn Jindřicha Halabaly Ivan v této době působil již v UP

závodech Rousínov a pro tento produkt navrhl výrobní program. Zajímavostí tohoto sektorového nábytku byla polodrážka dveří, která přinesla výrobku velký úspěch v zahraničí.⁶

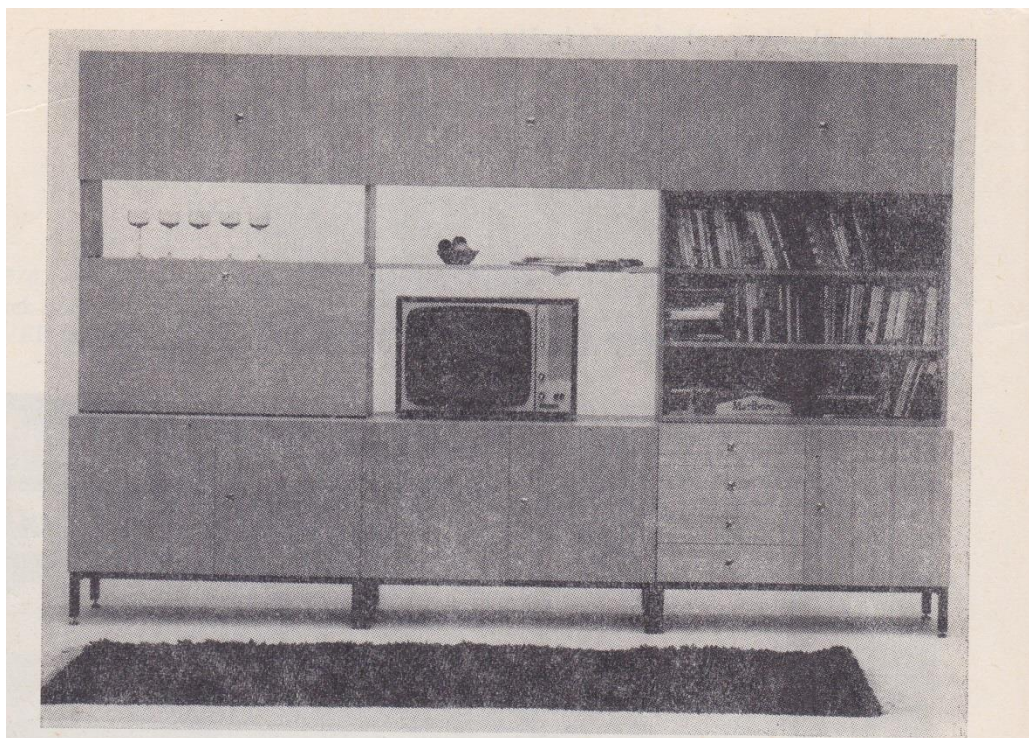
Obr. 5 Sektorový nábytek řady Modific

5.1.4 Řada U (Universal)

Základem pro tuto řadu se stala sestava řady E. Sestava U – I převzala některé prvky z předchozí řady, celkově se tato stavebnice zjednodušila a snížil se počet dílců. Poprvé byla tato sestava představena na výstavě nové bytové kultury v brněnském Domě umění v roce 1947.

Po skončení druhé světové války došlo ke všeobecnému nedostatku a tedy i k nábytkové krizi. Bylo nutno navázat opět na dobu meziválečnou, tedy na dobu výroby sektoru H a E. Díky J. Halabalovi se povedlo uvést tento sektorový nábytek do výroby v UP závodech v Rousínově v roce 1954. Závod v Rousínově začal vyrábět i další sektorový nábytek. V roce 1962 vznikla nová řada U – 100, která byla později nahrazena v roce 1971 řadou U – 101 (Universal). Došlo k masové produkci těchto sestav. Universalu se prodalo za více než 7 miliard korun. Začaly se vyvážet i do zahraničí (Rusko, Polsko), čímž došlo k poklesu pověstné kvality nábytku UP závodů. [2][4]

⁶ Slovní výpověď Ing. Ivana Halabaly

Obr. 6 Sektorový nábytek řady Universal

5.2 Sedací nábytek

5.2.1 Obecně

Sedací nábytek je oproti jiným druhům nábytku člověku nejbližší. Proto jsou si také všechny základní tvary sedacího a ležacího nábytku v průběhu dějin tak blízké. Jsou odvozeny od jednotlivých rozměrů člověka.

Účelem sedacího nábytku je zajistit člověku pohodlné podepření těla jak při odpočinku, tak při práci – činnosti, kterou může vykonávat vsedě.

Za základní polohu při sezení považujeme takovou polohu, při které jsou chodidla člověka na podlaze, a stehenní část nohou je s podlahou vodorovná. Trup a podkolenní části nohou jsou k podlaze kolmé.

Sedací nábytek v UP závodech byl vyráběn v mimořádném množství typů. Jídelní židle, pohovky, křesla s hlubokým i vysokým sezením, křesla celočalouněná, s dřevěnou kostrou, nebo křesla či židle s kovovou konstrukcí.

Za základní rozdělení sedacího nábytku můžeme považovat toto rozdělení:

- a) Sedačky – výška sedadla je dána výškou kolen. Pohybuje se od 40 do 45 cm.
- b) Židle – jsou sedačky s přičleněným zadním opěradlem. Tvar opěradla musí být přizpůsoben prohnutí zad.
- c) Křesla vyšší – jsou židle s loketníky

- d) Křesla hluboká – jsou mohutněji dimenzovaná, značně hlubší a se sedadlem a opěradly více nebo méně skloněnými dozadu
- e) Křesla speciální – jsou určená ke speciálním činnostem – nemocniční, ordinanční, vozíková, pohovková atd. ⁷

5.2.2 Kovový nábytek

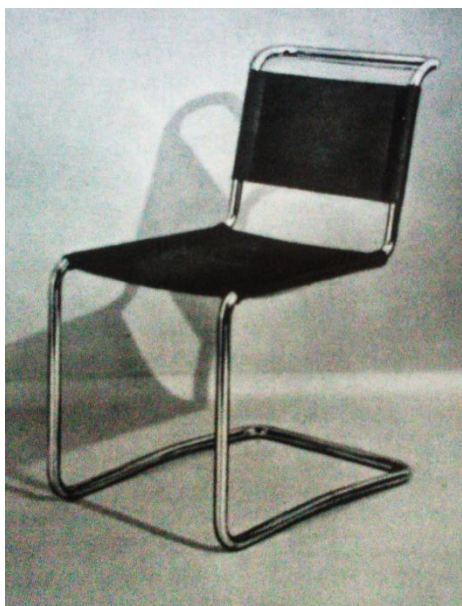
Kovový nábytek se objevuje již v roce 1925, kdy Marcel Breuer zkonstruoval židli z ocelové trubky a pro sedadlo a opěradlo použil vypnutou tkaninu. Nejstarší zmínka o kovovém nábytku UP závodů se objevuje až v roce 1930, kdy začal být kovový nábytek žádán nejen avantgardní společnostmi, ale i širším okruhem zákazníků. Výhodou kovových židlí je snadné čištění, hygiena a lehkost.

Výrobní linka na výrobu ocelového nábytku Spojených UP závodů byla v Hodoníně. Není ale jasné, zda tato továrna fungovala před příchodem Halabaly do podniku, nebo ji připravil právě on. Bezešvé ocelové trubky se v té době začaly vyrábět v Chomutově ve firmě Manesmann. Můžeme se tedy domnívat, že právě z této firmy UP závody kupovaly materiál na výrobu svých kovových produktů.

Kovový nábytek, který nabízely UP závody, zahrnuje zejména bytové doplňky, jako je kulatý stůl se čtyřmi trubkovitými nohama, psací stůl, stojací lampy, servírovací stůl a stůl květinový. První poznámka o kovové trubkové židli je datována do roku 1931 v písemném příspěvku Jindřicha Halabaly. Je tedy možné, že k rozvoji kovového nábytku v podniku došlo až s příchodem Jindřicha Halabaly.

Nejvýraznějším produktem jsou právě židle, které využívají pružnost oceli a jsou dvounohé. Tyto dvounohé modely nejsou originálem podniku, ale kopiemi nebo obměnami zahraničních modelů. Například model H – 149 je stejný s židlí firmy Desta a s židlí B – 33 firmy Thonet. Ocelové jednoduché židle se staly symbolem nového funkcionalistického interiéru, proto nesměly v produkci UP závodů chybět.

⁷ HALABALA, Jindřich, POLÁŠEK, Josef. *Jak si zařídím byt levně moderně hygienicky*. Olomouc: Index, 1935, s.24,25.

Obr. 7 Židle H – 149 (před 1932)

Obr. 8 Židle, model B – 33, Thonet (1922 – 1929)

Dalším zajímavým modelem byla židle H – 138, kde nohy židle směřují odspodu nahoru šikmo k zadnímu opěradlu. Židle nemá klasická boční opěradla, ale má dynamičtější vzhled.

Halabalovy úpravy již existujících židlí nejsou příliš osobité, výjimkou je jen zmíněná židle H – 138, která spadá k židlím s označením „*hinterbeinlos*“. Toto pojmenování znamená židle bez zadních noh.

Obr. 9 Židle H – 138

Další Halabalovy modely jsou označeny jako „*vorderbeilos*“, u těchto produktů není pochyb o jeho autorství. Toto označení znamená, že židle je bez předních noh. Jde o stejný princip ohýbání trubek, jen je použit opačně, což znamená, že otevřená část písmene „U“ je na Halabalových modelech na zadní straně. Princip „*vorderbeilos*“ uplatňoval jen francouzský architekt André Lurçat a berlínský designér Marx Verch.

Jindřich Halabala vypracoval tři modely s několika variacemi. Tyto židle jsou známé od roku 1931. Nejznámější židle je židle s dvojitým pérováním, kde využil kombinaci obou principů pérování současně, jak vzad, tak vpřed. Člověk neměl tedy pocit, že padá. Na židle použil jako potah železné příze, ale vyplétal konstrukci i ratanem.

Obr. 10 Židle s dvojitým pérováním (1930 – 1931)

Podobným způsobem je navrženo i křeslo s područkami, kde je linie trubek ukončena právě područkami a tvoří uzavřený celek. Křeslo ale působí velice mohutně a neelegantně, protože zde byly použity velké těžké polštáře.

Každá židle byla tvořena z jedné linie trubek, a tvořila tak uzavřený celek. Tato linie byla ale u židlí s bočními opěradly problém. Halabala přišel s originálním řešením v roce 1931, kdy od zmíněného „U“ na podlaze se trubka zdvihá kolmo nahoru, pak se ohýbá, jde dopředu, vytváří boční opěradla, dále se otáčí dolů, jde dozadu, tím tvoří sedadlo a nakonec se zvedá nahoru ve formě zadního opěradla.⁸ [2][3][4]

⁸ Kolektiv autorů: Jindřich Halabala a Spojené uměleckoprůmyslové závody v Brně. ERA, Brno, 2003, s. 90.

Obr. 11 Křeslo s dvojitým pérováním a s područkami (před 1931)

5.2.3 Čalouněný nábytek

V meziválečném období se nábytek stal „strojem“ pro bydlení, byl funkční, jednoduchý a byl plně využit pro potřeby bydlení. Z bytového prostředí se odstraňovaly nábytkové kusy, které neplnily základní funkci a zaujímaly většinou velký prostor, tím se mělo docílit sestavování nábytku. Nábytek byl typický svými nezdobnými hladkými plochami, nevýraznými barvami a jednoduchostí. Byl však velmi dobře technicky promyšlen a zkonstruován. S rozvojem chemie a průmyslu se začala rozvíjet a zdokonalovat výroba čalounických materiálů a koster čalounických výrobků. V Československé republice v roce 1921, kdy vedl Jan Vaňek Spojené uměleckoprůmyslové závody, začal podnik klást důraz na účelnost a funkčnost nábytku a z interiéru se odstranil zbytečný dekor. Firma chtěla docílit kvalitního a levného nábytku, který bude přístupný široké veřejnosti. Čalouněnému sedacímu nábytku s polohovací funkcí se věnovali J. Vaňek a později i Jindřich Halabala. Jeho pohovka „Modela“ umožňovala sklopením područek vytvořit lehací plochu. Dále polohovací odpočinkové křeslo Jindřicha Halabaly bylo vyrobeno v několika sklápěcích variantách.⁹

⁹ LÍSOVÁ, Jitka. *Vývoj a současné trendy čalouněného nábytku*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Mendelova univerzita v Brně, Lesnická a dřevařská fakulta, Ústav nábytku, designu a bydlení. Vedoucí práce Doc. Ing. arch. Ludvika Kanická, CSc., s. 16, 17.

Obr. 12 Pohovka „Modela“, polohovací křeslo H – 70 a skladebný nábytek řady H

5.2.3.1 Technologie čalounění

Klasická technologie čalounění se vyznačuje používáním přírodních materiálů - žíně, africká tráva, peří a bavlna, které jsou doplněné o kovové pružicí prvky. Klasické čalounění je zpracováváno ručním šitím a je velice pracné.

Klasická technologie se dělí na čalounění bez kovových pružicích prvků a s kovovými pružicími prvky. Bezpružinové čalounění bývá nižší a tužší, uplatňuje se u židlí a lůžkového nábytku (matrace). Naopak čalounění s pružinami se vyznačuje vyšší pružicí vrstvou s různým stupněm měkkosti a je uplatňováno u sedacího nábytku (pohovek, křesel). Kovové pružicí kostry se v klasickém čalounění objevují vždy, když je kladen požadavek na pohodlné sezení či ležení při odpočinku.

V druhé polovině 20. století, v období obrovského rozmachu průmyslové výroby čalouněného nábytku, nahrazují pružiny různé polyuretanové pěny o různé hustotě, které zároveň plní i funkci výplňovou. Výrobní proces se tak výrazně zjednodušuje a urychluje. Nejprve se začíná zpracovávat kaučuk a další přírodní materiály, které se míchají s různými pojidly, a později se začínají vytvářet i zcela nové syntetické materiály.

S vývojem těchto materiálů se dostáváme k druhému typu čalounické techniky a tou je novodobá technologie. Současná technologie využívá nové materiály, hlavně pěnové, které zjednodušují a urychlují výrobu. Nejčastěji se používá PUR pěna o různé hustotě. Čalouněný tvar vyrobený slepením pěnových vrstev o různé hustotě se nazývá

sendvičový. Jako podklad pod čalounění sedadel křesel a pohovek se používají vlnité pružiny.¹⁰

6. Popis vybraného typu sedacího nábytku podle návrhu J. Halabaly

6.1 Polohovací křeslo H – 70

Polohovací křeslo Jindřicha Halabaly je datováno do roku 1931. Jindřich Halabala se zřejmě inspiroval tzv. morrisovým typem křesla, které navrhl William Morris. Inspiraci v tomto modelu našla řada návrhářů, například Otto Prutscher, který navrhoval pro firmu Gebrüder Thonet (1904), dále Josef Hoffmann, jeho křeslo Sitzmaschine začala vyrábět firma J. & J. Kohn (1906) a v poslední řadě i Jan Vaněk, který polohovací křeslo navrhl v roce 1930. [12]

Obr. 13 Křeslo „morrisovského“ typu, Jan Vaněk (1930)

Jindřich Halabala dovedl křeslo morrisovského typu k dokonalosti, díky polohování obou částí křesla, jak sedáku, tak i opěradlové části. Použil dokonalý tvar bočnic křesla, které působí aerodynamicky a velice elegantně. Celá konstrukce byla velice lehká a jednoduchá. Pro pohodlné sezení zvolil volné čalouněné polštáře.

¹⁰ Střední škola umělecká a řemeslná. *Techniky čalounění* [online]. [cit. 2016-04-16]. Dostupné z: http://www.ssuar.cz/dokumenty/implementace_produkty/13.pdf

Polohovací křeslo navrhl Jindřich Halabala hned v několika možných variantách, protože jeho tvar se stal velice oblíbeným u zákazníků. Varianty spočívají ve změně polohování a montování různých sedáků a opěráků mezi proudnicové bočnice.

UP závody tedy vyráběly křeslo H – 70 nepolohovací, které bylo pevně připevněno k bočnicím. Dalším typem bylo křeslo, které bylo čalouněné celé, bez volných polštářů. Toto křeslo mělo polohování umístěné na opěradle ve formě dvou kovových pásů se žlábků, do kterých se umístila kovová tyčka, díky níž se celé křeslo mohlo polohovat. Podobný způsob polohování měla i další varianta, Rozdílem bylo, že tomuto polohování napomáhaly také pásy umístěné na vnitřní straně bočnic v úrovni sedáku. Dalším typem tohoto křesla bylo takové, které mělo volné polštáře, a systém polohování byl umístěn zespod sedáku. Umožňoval dvě polohy sezení. Mezi sedákem a opěrákem byl na celou šíři namontován křídový závěs, který napomáhal polohování celého křesla.

Nejznámější typ křesla H – 70 byl dokonale promyšlený. Polohování fungovalo na stejném principu kovových pásů se žlábků a kovovou tyčkou, ale s tím rozdílem, že tyto pásy byly umístěny po obou stranách pod sedadlem na vnitřní straně bočnic. Zde umožňovaly tři polohy sedáku, to bylo výhodné pro nastavení sezení pro různě vysoké osoby. Další kovové pásy byly umístěny na vnější straně bočnic po obou stranách v úrovni opěradla. Zde byly také tři možnosti polohy opěradla, od úplně kolmé polohy sezení až k poloze vyhovující odpočinku či relaxaci.

Poslední model tohoto křesla je model rozkládací. Je označován jako H – 74 nebo pod pojmem Siesta. Tento typ byl za pomoci koleček jednoduše rozložitelný. Křeslo mělo 3 volné polštáře, dva volně položené na sedáku a jeden na opěradle. To bylo možné sestavit po rozložení tak, že vznikla lehací plocha.¹¹

Pozn. Varianty křesel viz příloha 1.

6.2 Technický popis

Polohovací křeslo je označeno jako H – 70, patří tedy do skladebné řady H UP závodů. Je složeno ze dvou proudnicových ohýbaných bočnic, které jsou k sobě připojeny zpevňovacími prvky na čep a dlab. Dále je křeslo složeno ze sedákového a opěradlového rámu. Vpředu má zpevňovací část i opěrnou funkci, je o ní opřená sedadlová část rámu. U opěradlového rámu je použita kovová tyč, jejíž délka je přes celou šířku opěradla. Je uložena ve žlábcích, které jsou součástí mechanismu

¹¹ Slovní výpověď pana Davida Kmínka z firmy Modernista

polohování. Slouží jako podpěra celého opěradla a zároveň jako prvek polohovacího systému. Spojení sedákového a opěradlového rámu umožňují kloubové závěsy. Na každé straně je jeden. Tento spoj je použitý i při spojení sedáku a celé konstrukce. Kloubové závěsy jsou zde použity zejména z důvodu dobré a jednoduché manipulace při změně poloh křesla. Na konstrukci křesla jsou položeny dva volné polštáře pro lepší manipulaci při polohování. Povrchová úprava dřevěných částí byla provedena nitrocelulózovým lakem a politurou. Rozměry křesla jsou v cm 78 x 65 x 90.

Pozn. Orientační technická dokumentace viz volná příloha

6.3 Popis výroby křesla

6.3.1 Kostra křesla

Výroba kostry křesla ve 30. letech

Základem polohovacího křesla je kostra z masivního bukového či dubového dřeva. Je složena ze dvou ohýbaných bočnic, sedadlového a opěradlového rámu. Bočnice jsou k sobě spojeny laťkami a tím je křeslo zpevněno. Jedna laťka je umístěná v zadní spodní části bočnic, druhá je pak nosným prvkem pro sedadlový rám, je tedy umístěná v přední části bočnic výše od země. Laťky byly k bočnicím připevněny pomocí čepu a dlabu, stejným způsobem jsou řešeny i rámy sedadla a opěradla. Jednotlivé příčky vně jsou k rámu upevněny spojem čep a dlab.

Ohýbané bočnice byly zřejmě vyráběny jako subdodávka od firmy Thonet - Mundus. UP závody neměly svoji vlastní ohýbárnu dřeva. To také dokazuje kartotéka, ve které jsou některé výrobky z produkce UP závodů vyobrazeny pod číslováním firmy Thonet – Mundus. Kartotéka obsahuje 17 lístků s 25 modely UP závodů. Jedná se o sedací nábytek, především křesla a židle, ale také taburety, hnízdové stolky a stolky. Například křeslo z výroby UP závodů H 269 bylo označeno jako B 406, křeslo H 275 označeno jako B 407, dále například stolek H 174 pod označením AB 703.

Obr. 14 Křeslo z katalogu Thonet – Mundus identické s modelem H 213

Je tedy logické, že ke kooperaci mezi těmito firmami došlo, jelikož ohýbání průmyslovým způsobem je náročná činnost jak na odbornost personálu, tak finančně na prvotní investici. Nevíme ovšem, jak kooperační smlouva vypadala a jak to tedy bylo s kompletní výrobou některých identických modelů. Rozdílné číslování je celkem pochopitelné, protože každá firma měla vlastní osvědčený systém značení.¹²

Rám sedadla a opěradla jsou spojeny pomocí kloubových závěsů, které jsou umístěny ve spodní části opěradlového rámu v rozích. Slouží tak ke snadnému polohování křesla. Sedadlový rám je ukotven dvěma kloubovými závěsy k příčce spojující v zadní části křesla bočnice. Tyto závěsy se pohybují při nastavení výšky sedáku. Další kování objevující se na kostře křesla je kovový pás se žlábkem, do kterých se zasouvala kovová tyč. Toto kování bylo většinou upravováno niklováním, pro delší trvanlivost a lesk kovového povrchu. Žlábkem jsou umístěny na zadní vnější straně bočnice a dovolují 5 poloh opěradla pomocí kovové tyčky, která je dlouhá přes celou šířku opěradla. Polohování sedadla umožňuje stejný systém. Ohýbaný plech se žlábkem je připevněn na vnitřní straně bočnic v přední dolní části křesla.

Kostra křesla se dále upravovala dýhováním, mořením, či lakováním podle přání zákazníka. Pro sériovou výrobu se nejčastěji používalo dřevo buku, které bylo dýhováno ořechovým dřevem. Konečnou povrchovou úpravou byl nitrocelulózový lak a politura.

¹² Slovní výpověď pana Jiřího Uhlíře

Výroba kostry křesla dnes

Dnes se výrobou polohovacích křesel zabývá firma Modernista v Praze. Tato firma zachovala původní tvar kostry, ale vyrábí ji pomocí současných technologií. Původně si dala ohýbat bočnice z masivního buku v malé firmě v Itálii, jenže z Itálie dodávali k dalšímu opracování zmetky. Ohýbané části byly popraskané, dílec nadržel tvar apod. Firma Modernista tedy změnila výrobní postupy a začala ohýbané bočnice vyrábět z lamel. Ty jsou ohýbány pomocí tzv. kopyt, na které je lamela upevňována pomocí ručních svěrek.

Mezi sedadlovým a opěradlovým rámem je použit opět kloubový závěs, ale je trojdílný. Díky trojdílnému kloubovému závěsu je možné sklopit celý opěradlový rám směrem dopředu na rám sedadlový, to je výhodné například při převozu křesla. Upevnění sedadlového rámu ke konstrukci je zachováno původní, je použitý klasický kloubový závěs.

Kostra křesla je dále upravována mořením, či dýcháním, na konečnou úpravu jsou používány polyesterové laky jako základ a polyuretanové po vybroušení. Další možností je úprava pouze polyesterem s vybroušením a vyleštěním na mat, pololesk či lesk. Na přání zákazníků lze použít nitrocelulóзовé laky nebo šelak.¹³

6.3.2 Čalounění volných polštářů

Čalounění volných polštářů klasickým způsobem

Ve 30. letech 20. století byl využíván klasický způsob čalounění jak při čalounění pevném, tak i při čalounění volných polštářů.

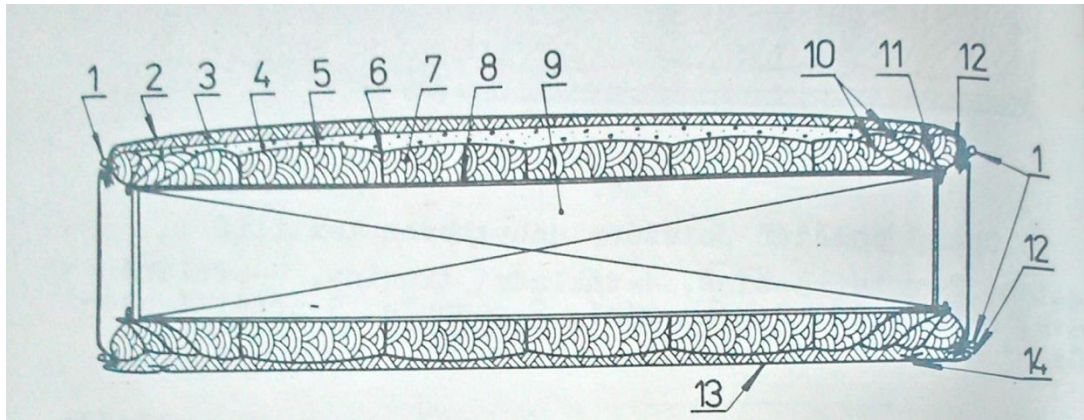
Základem volných polštářů vyrobených klasickým způsobem je pružinová vložka (kostra), jejíž rozměr je na šířku i délku o 30 mm menší, takže čalouněná hrana přesahuje na každé straně o 15 mm. Vložka před samotným použitím prochází procesem, kterému se říká drezírování – stlačení pružinové vložky desetkrát. Pružinový systém je zašitý do obalu pérového plátna. Pérové plátno se nastříhá a ušije se pytel, do kterého se vloží pružinová vložka, poté se ručně za pomoci jehly, nazývané kulačka, pytel zašije. Ušije se podsteh, který se plní africkou trávou. Po naplnění se tato vrstva pokryje tvarovým plátnem. U plátna se vytvarují hrany dvojím hranováním pomocí žebříčkového stehu a přišívá se pod hranou k pérovému plátnu. Rohy se zpevňují pomocí svinuté vaty, která se nahoře i dole přišije ve všech čtyřech rozích. Celá plocha

¹³ Slovní výpověď pana Davida Kmínka z firmy Modernista

se následně prošije pomocí dvouhanné jehly. Na tvárné plátno je položen kypřicí materiál, obvykle žíně a vata. Materiál je překryt pikýrem (molino, bílé plátno) a následně potahem. Na spodní plochu polštáře nejsou použity kypřicí materiály, potah je dokončen použitím damašku. [1]

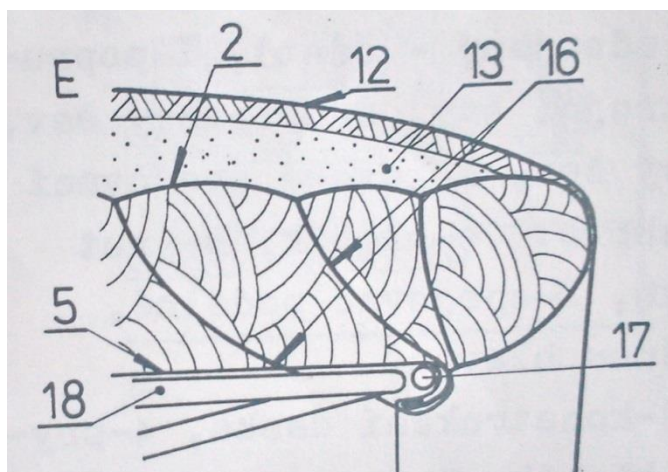
Konečný potah je zašitý pomocí skrytých stehů. Dílce se spojují tak, že jednotlivé stehy jsou skryty uvnitř švu. Sešíváné dílce se upraví tak, že se předem založí okraje směrem dovnitř. Na šití skrytým stehem se používá obloučková jehla, která se vpichuje a vypichuje v místě přehybu, tím se uvnitř přehybu vytváří běžný přední steh. Textilie použité na potahy si daly UP závody vyrábět od předních, významných firem v naší zemi.

Kovový pružný dílce se nazýval v UP závodech EPEDA. Touto technikou vyráběné polštáře, měly několika desetiletou životnost, jen se například nově potáhly látkou. Volný polštář v opěradlové části je oboustranný, tudíž na spodní straně není potah dokončen damaškem. Kypřicí materiál je použit z obou stran a potah je na obou stranách stejný. U opěradlových volných polštářů se většinou používají pružinové vložky s menším průměrem drátů u pružin, než u sedadlových polštářů. [6]

Obr. 15 Polštář s pružinovou kostrou

1 – paspule, 2 – potah, 3 – vata, 4 – žíně, 5 – tvárné plátno, 6 – prošíání, 7 – africká tráva, 8 – pérové plátno, 9 – pružinová vložka, 10 – hranování žebříčkovým stehem, 11 – hranování zpátečním stehem, 12 – přišití potahu za paspuli k hraně, 13 – damašek s potahovou textilií, 14 – skrytý steh

Obr. 16 Dvojitý hranování u čalounění s pružinami

2 – tvarné plátno, 5 – pérové plátno, 12 – potah, 13 – žíně, 16 – žebříčkový steh přes drát v hraně, 17 – drát v hraně, 18 – nábytková pružina

Čalounění volných polštářů dnes

V dnešní době se pro ulehčení času i práce používají polyuretanové pěny. Replika polohovacího křesla od firmy Modernista je také zdokonalená o nové technologie čalounění a klasický způsob čalounění se nepoužívá.

Pro volné polštáře je použita PUR pěna s různou hustotou na sedadlový polštář a opěradlo. U opěradla je polyuretanová pěna HR 4020, která je vyráběna za studena a má hustotu $40 \text{ kg} \cdot \text{m}^{-3}$. Pro sedadlový polštář je použita pěna o stejné hustotě $40 \text{ kg} \cdot \text{m}^{-3}$, ale s vyšším odporem stlačení. Tato pěna se označuje jako HR 4035.

Volné polštáře mají zpevněné hrany, ale v porovnání s původním čalouněním jsou dnes hrany více zaobleny. Textilie použité na potahy jsou dováženy ze zahraničí, jelikož naše republika není již v tomto oboru tolik zdatná jako dříve. Firma Modernista dříve používala italské potahové látky od firmy Italvelluti, dánské Kvadrat a rakouské firmy Backhasuen. Nyní je hlavním dodavatelem anglická společnost Romo.¹⁴

Pozn. Repliky firmy Modernista viz příloha 2

7. Oblíbenost křesla H – 70 v interiéru

7.1 Diskuze

Při shromažďování informací o Spojených UP závodech a působení Jindřicha Halabaly zde, jsem navštívila různé instituce jako například i Moravský zemský archiv v Brně. O meziválečné době existuje spousta publikací, ale co se týče podrobností o UP

¹⁴ Slovní výpověď pana Davida Kmínka z firmy Modernista

závodech a především jejich produktech je množství materiálů poněkud menší. Navštívila jsem tedy řadu lidí, kteří mají s tímto tématem něco společného a jejich informace pro mne byly velkým přínosem. Jedná se o oba syny Jindřicha Halabaly, dále například pan David Kmínek z firmy Modernista, či pan Jindřich Chatrný.

Jak jistě víme UP závody byly opravdu v té době největším prodejcem nábytku u nás a měly obrovský vliv na bytovou kulturu. Jejich produkce zahrnovala kompletní vybavení domácností a díky promyšlenému vedení podniku, byla dostupná všem vrstvám společnosti. Samozřejmě podnik ovlivňoval i menší soukromé truhlářství, kterých bylo na trhu poměrně mnoho. Některé vyrábělo přímo kopie produktů, jiné vytvářelo podobné kusy nábytku. UP závody měly pod vedením Jindřich Halabaly i velice vyspělou propagaci, tudíž lidé měly možnost se o produktech snadno dozvědět.

Podle mého názoru nebyly UP závody jen kolosální firmou na výrobu kompletního vybavení domácností, ale také ukazovaly lidem jak správně uspořádat své byty, aby byly především funkční, aby nábytek nezabíral zbytečný prostor a aby se v nich cítili obyvatelé spokojeně. Nebylo však snadné vést takový podnik, co se týče hospodárnosti a finanční stránky, tak aby si udržel trvalý zájem na trhu. Toto se ale Spojeným UP závodům podařilo. UP závody reagovaly i na individualismus člověka, lidé z vyšších vrstev měli možnost, zařídit si byty, jak sami chtěli, vybrat si potahové textilie, druh dřeva či konečnou úpravu povrchu. Nižší vrstvy měly většinou nábytek z bukového dřeva, odýhovaný ořechem s použitím levnějších textilií na čalounění.

Jak se již zmiňuji výše, UP závody neviděly své zákazníky pouze jako přísun zisku, chápaly je jako obyvatele bytu, kteří chtějí zařídit příjemné prostředí pro bydlení. Proto touto filosofií oslovily UP závody tolik svých spokojených zákazníků a pokud jen část obyvatel jejich principy vidí i dnes jsem za to velice ráda, protože by byla škoda, aby tento nábytek upadl do zapomnění. Nejde jen o produkt, o věc, která bude člověku sloužit, jde o to, že řada odborníků v té době do návrhu vložila spoustu energie, aby byl daný kus nábytku pro člověka co nejvíce dokonalý, do detailu promyšlený a ve všech směrech účelný.

I dnes je tento nábytek žádaný. Po navštívení několika internetových stránek se starožitnostmi jsem zjistila, že téměř žádný originální kus nábytku z tvorby UP závodů není dostupný. Zejména sedací nábytek v originálním provedení dnes již nenajdeme, nebo jen zřídka. Zájem o tento sedací nábytek je neustálý, především

pokud se jedná o křesla, kde s jistotou můžeme říci, že jsou vyrobená podle návrhu Jindřicha Halabaly.

Zaměřím se tedy na křeslo, kterým se v práci zabývám podrobněji. Originální polohovací křeslo H – 70 z návrhu Jindřicha Halabaly je k vidění pouze ve stálé expozici UP závodů na hradě Špilberk, ačkoliv se nejedná o nejznámější variantu polohování. Jde o polohování pomocí dvou žlábků ve spodní části sedáku. Dále křeslo vlastní Moravská galerie v Brně, která jej má momentálně v depozitáři. Poslední originál polohovacího křesla jsem viděla v Praze ve firmě Modernista, avšak opět se jednalo o křeslo s dvojitým polohováním. Křeslo s polohováním opěraku a zvlášť i sedáku jsem bohužel v originále nebyla schopna nikde vyhledat. Jsou nejspíš rozprodána u soukromých sběratelů, či je vlastní lidé, kteří netuší, že mají doma takový skvost.

Vzhledem k dnešnímu zájmu o sedací čalouněný nábytek z meziválečného období, ať už se jedná o křesla navržené Jindřichem Halabalou či jinými návrháři té doby, začala firma Modernista vyrábět kvalitní repliky těchto křesel. Z návrhů Jindřicha Halabaly firma Modernista vyrábí především polohovací křeslo H – 70, křeslo H – 269, křeslo Tulešice, dále také trubkovou židli, na kterou se požívá v dnešní době kůže či ratan a mnoho dalších výrobků. Repliku polohovacího křesla H – 70 je možné u této firmy koupit přibližně za 25 000,- korun. Vzhledem k zájmu o tento sedací nábytek vyrábí v dnešní době firma k polohovacímu křeslu i podnožky. Tyto podnožky jsou ve stejném provedení, jako křeslo viz příloha 3. Dále firma vyrábí nepolohovací dvoumístnou pohovku se stejnými bočnicemi.

Repliky křesel Jindřicha Halabaly si nechali vyrobit například na Úřad vlády, dále premiér a ministr dopravy. Hotel Icon má ve svém interiéru křeslo Tulešice, trubkovými křesly a křesly polohovacími je zařízený celý interiér známého hotelu Děvín v Bratislavě. Nepolohovací křesla firma vyrobila i v bílém provedení na přání zákazníků z Anglie. Firma vyrobí pro individuální zakázky 15 – 20 ks těchto křesel za rok. Díky této firmě se stala křesla Jindřicha Halabaly vyhledávanými a prodávanými dodnes i přesto, že jejich návrh spadá do 30. let minulého století. Nevím však o jiných sedacích čalouněných výrobcích, které by byly tak nesmrtné.

8. Závěr

Spojené UP závody patřily nepochybně k nejvýznamnějším a největším výrobcům nábytku v Evropě v první polovině minulého století. Tento fakt dokládá i sedací nábytek, který je dodnes žádaný a jeho repliky vyrábí firma Modernista. I přesto, že UP závody vyráběly sériově, neznamená to, že by byl nábytek nekvalitní. Právě UP závodům patří obdiv za jejich kvalitu produktů a řízení firmy jak z morálního tak i hospodářského hlediska. Dokázali si tak udržet trvalý zájem na trhu a zabývat se i individuálními návrhy pro vyšší vrstvy obyvatel, nebo institucí.

Především díky spolupráci generálního ředitele Vladimíra Marečka a vrchního architekta Jindřicha Halabaly dokázaly UP závody spolehlivě fungovat. Promyšlená strategie, mít všechny výrobní, polesí a další ve vlastnictví, umožňovala šetřit firmě peníze za suroviny, subdodávky a podobně. Díky Jindřichu Halabalovi a jeho týmu kvalifikovaných odborníků byly návrhy produktů vymyšleny do posledního detailu.

UP závody se proslavily především sektorovým a sedacím nábytkem. Závěr práce detailněji popisuje polohovací křeslo H – 70, které patří bezpochyby k nejvýznamnějším a nejprodávanějším výrobkům UP závodů. Toto křeslo se vyrábělo v pěti různých variantách, mezi kterými si mohl zákazník vybrat, a které umožňovaly svému majiteli dokonalé pohodlí. Nejpopulárnější bylo polohování sedáku i opěráku, či varianta fixní. Oblíbenost křesla je nezpochybnitelná, jelikož i dnes je křeslo vyráběno firmou Modernista. To také dokazuje, že tento nábytek zůstal v podvědomí lidí.

Summary

Spojené UP závody were undoubtedly the most important and the largest furniture manufacturers in Europe during the first half of the last century. This fact is evidenced by the seating, which is still designed by its replicas produced by Modernista. Even though UP závody produced in mass production, it does not mean that the furniture was of poor quality. Now UP závody admiration for their product quality and company management both from a moral and economic point of view. They could thus maintain sustained interest in the market and deal with the individual and proposals for higher layers of the population.

Mainly thanks to the collaboration of Vladimír Mareček CEO and chief architect Jindřich Halabala managed UP plants operate reliably. Well thought-out strategy, have all the manufacturing, and other forest owned district, allowed the company to save money on raw materials and subcontracting, etc. Thanks anyhow Jindřich Halabala and his team of skilled professionals invented the product designs to the last detail.

UP závody are famous mainly for specific and sectoral and seating furniture. In conclusion This work described in greater detail recliner being the H - 70, which is undoubtedly the most important and best selling products of UP závody. The recliner was produced in five different variants, which customers could choose and that it allowed its owner the ultimate in comfort. The most popular was the positioning of the seat and backrest, or a variance of a fixed positioning. The popularity chair is indisputable, even up to today the as the chair is produced now by Modernista. It also proves that this furniture has remained in people's consciousness and desires.

Literární zdroje

- [1] ČERNÝ, Vítězslav. *Odborné kreslení: pro II. a III. ročník SOU učební obor čalouník (čalounice)*. 1. vydání. SPN, 1986.
- [2] HALABALA, Jindřich, POLÁŠEK, Josef. *Jak si zařídím byt levně moderně hygienicky*. Olomouc: Index, 1935.
- [3] HALABALA, Jindřich. *Výroba nábytku: tvorba a konstrukce*. 2., upr. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1975. Řada dřevařské literatury.
- [4] HALABALA, J. -- JAROS, J. -- KOUDELKOVÁ, D. -- CHATRNÝ, J. *Jindřich Halabala a Spojené uměleckoprůmyslové závody v Brně*. Brno: Era Brno, 2003. 135 s. ISBN 80-86517-65-9.
- [5] LÍSOVÁ, Jitka. *Vývoj a současné trendy čalouněného nábytku*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Mendelova univerzita v Brně, Lesnická a dřevařská fakulta, Ústav nábytku, designu a bydlení. Vedoucí práce Doc. Ing. arch. Ludvika Kanická, CSc.
- [6] PROKOPOVÁ, Helena a Drápela JINDŘICH. *Čalounická technologie: pro I. a II. ročník SOU, učebního oboru čalouník (čalounice)*. 2. vydání. SPN, 1984. ISBN 11371/83-220.
- [7] MZA, fond H 651, inv.č. 121 Podkladový materiál k dějinám Spojených UP závodů, a.s., Brno, kart. 42.
- [8] ŠTŮLA, Pavel. *Výroba čalouněného nábytku v UP Brno*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Mendelova univerzita v Brně, Lesnická a dřevařská fakulta, Ústav nábytku, designu a bydlení. Vedoucí práce Doc. Dr. Ing. Petr Brunecký.
- [9] VANĚK, Jan, CHATRNÝ, Jindřich (ed.). *Jan Vaněk 1891-1962: civilizované bydlení pro každého*. [Brno: Muzeum města Brna, 2008]. ISBN 978-80-86549-39-2.

Internetové zdroje

- [10] *Slavné osobnosti: Jindřich Halabala* [online]. [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/obcan/vyznamne-osoby-a-vyroci/slavne-osobnosti/?pg=detail&idosobnosti=128>
- [11] Střední škola umělecká a řemeslná. *Techniky čalounění* [online]. [cit. 2016-04-16]. Dostupné z: http://www.ssuar.cz/dokumenty/implementace_produkty/13.pdf
- [12] *Pro tentokrát nesedat | Sbirka užitého umění Muzea umění Olomouc* [online]. [cit. 2016-04-16]. Dostupné z: <http://www.olmuart.cz/pro-tentokrat-nesedat-sbirka-uziteho-umeni-muzea-umeni-olomouc--342/>

Zdroje obrázků

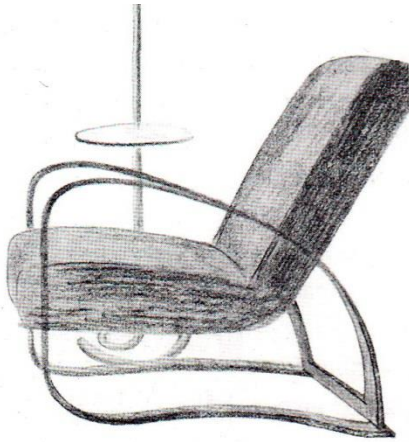
- (1) ČERNÝ, Vítězslav. *Odborné kreslení: pro II. a III. ročník SOU učební obor čalouník (čalounice)*. 1. vydání. SPN, 1986.
- (2) Fotografie poskytnuty firmou Modernista
- (3) HALABALA, Jindřich. *Výroba nábytku: tvorba a konstrukce*. 2., upr. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1975. Řada dřevařské literatury.
- (4) HALABALA, J. -- JAROS, J. -- KOUDELKOVÁ, D. -- CHATRNÝ, J. *Jindřich Halabala a Spojené uměleckoprůmyslové závody v Brně*. Brno: Era Brno, 2003. 135 s. ISBN 80-86517-65-9, s. 35, 48, 86 – 89
- (5) MZA, fond H 1191, inv. č. 48 Thonet-Mundus, a. s., Bystřice pod Hostýnem /1909/1922-1946, Brno, kart. 36.
- (6) Oddělení architektury Muzeum města Brna – fond Jindřich Halabala
- (7) [online]. [cit. 2016-04-16]. Dostupné z: <http://stavbaweb.dumabyt.cz/jan-vank-1891-1962-civilizovane-bydleni-pro-kazdeho-5295/clanek.html>
- (8) Osobní fotografie – depozitář Moravské galerie v Brně

Seznam obrázků

Obr. 1 Jindřich Halabala (1926 – 1927). Zdroj: (6)	15
Obr. 2 Jindřich Halabala v prodejně UP závodů (1937). Zdroj: (6).....	17
Obr. 3 Sektorový nábytek řady H. Zdroj: (6)	18
Obr. 4 Sektorový nábytek řady E. Zdroj: (3)	19
Obr. 5 Sektorový nábytek řady Modific. Zdroj: (3)	20
Obr. 6 Sektorový nábytek řady Universal. Zdroj: (3)	21
Obr. 7 Židle H – 149 (před 1932) . Zdroj: (4)	23
Obr. 8 Židle, model B – 33, Thonet (1922 – 1929) . Zdroj: (4).....	23
Obr. 9 Židle H – 138. Zdroj: (4).....	23
Obr. 10 Židle s dvojitým pérováním (1930 – 1931) . Zdroj: (4).....	24
Obr. 11 Křeslo s dvojitým pérováním a s područkami (před 1931). Zdroj: (4)	25
Obr. 12 Pohovka „Modela“, pol. křeslo H–70 a skl. nábytek řady H. Zdroj: (6) 26	
Obr. 13 Křeslo „morrisovského“ typu, Jan Vaněk (1930) . Zdroj: (7).....	27
Obr. 14 Křeslo z kat. Thonet–Mundus identické s modelem H 213. Zdroj: (5) ..	30
Obr. 15 Polštář s pružinovou kostrou. Zdroj: (1)	32
Obr. 16 Dvojitý hranování u čalounění s pružinami. Zdroj: (1).....	33
Obr. 17 Varianta fixní. Zdroj: (4).....	41
Obr. 18 Varianta celočalouněná – polohování opěradla. Zdroj: (6).....	41
Obr. 19 Varianta celočalouněná – polohování sedadla i opěradla. Zdroj: (4).....	41
Obr. 20 Varianta s volnými polštáři – poloh. naspod sedáku. Zdroj: (8).....	41
Obr. 21 Varianta s volnými polštáři – poloh. sedadla i opěradla. Zdroj: (6)	41
Obr. 22 Varianta s volnými polštáři - rozkládací. Zdroj: (6)	41
Obr. 23 Prodejna Modernista v Praze. Zdroj: (2).....	42
Obr. 24 Pokoj hotelu Děvín v Bratislavě. Zdroj: (2).....	42
Obr. 25 Instalace objektu na Designboku v Praze (2015). Zdroj: (2)	42
Obr. 26 Polohovací křesla vyrobená pro Londýn. Zdroj: (2).....	42
Obr. 27 Varianta podnožky k polohovacímu křeslu H - 70. Zdroj: (2).....	42

Přílohy

Příloha 1 – varianty polohování křesla H – 70

Obr. 17 Varianta fixní

Obr. 18 Varianta celočalouněná – polohování opěradla

Obr. 19 Varianta celočalouněná – polohování sedadla i opěradla

Obr. 20 Varianta s volnými polštáři – polohování na spodní straně sedáku

Obr. 21 Varianta s volnými polštáři – polohování sedadla i opěradla

Obr. 22 Varianta s volnými polštáři - rozkládací

Příloha 2 – nábytek firmy Modernista

Obr. 23 Prodejna Modernista v Praze

Obr. 24 Pokoj hotelu Děvín v Bratislavě

Obr. 25 Instalace objektu na Designboku v Praze
(2015)

Obr. 26 Polohovací křesla vyrobená pro Londýn

Obr. 27 Varianta podnožky k polohovacímu křeslu H - 70